

**CRIMINALISTIC PROVIDING AND TECHNICAL SUPPORT OF CRIME
DETECTION AND CRIMINAL INVESTIGATION:
THE EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION**

O. Parfyo

The article examines the European experience in the scope of technical support and criminalistic providing (TSCP) as essential components in the course of criminal investigation conducted by law enforcement agencies of the European Union states.

Analysis of EU countries' experience confirms that now it is very difficult to provide an effective and sufficient level of identification, fixation, seizure and examination of evidence without application of modern technical and forensic tools and methods.

By the example of such countries as the Federal Republic of Germany, the Netherlands, Sweden and others, organizational structure of forensic-expert units, as well as their level of technical assistance and scientific-methodological support are presented.

The article establishes a fact that all of the forensic-expert institutions and criminalistic units of European countries place high emphasis on compliance control of quality during the expert studies.

It is indicated that databases of criminalistic information are used extensively in European countries, and the unique equipment and advanced technology, including biometrics, are applied to maintain these data banks.

Based on the research findings the author came to the conclusion that in the modern world enhancing the efficiency of the crime control can be achieved by means of:

- the development and active application of the innovative methods and techniques to solve specific problems of prevention, detection and investigation of crime;
- equipping forensic units with the advanced models of criminal investigation technique;
- the creation of a quality management system in accordance with ISO / IEC 17025 international standard;
- providing conditions for special training subjects of TSCP;
- formation and use of databases and forensic collection to obtain, organize and implement forensically relevant information;
- expansion of international cooperation (participation in the joint scientific and technical projects, exchange of scientific and methodological information with foreign partners, organization of joint scientific and practical activities).

УДК 343.985

О. І. Ревенко

провідний фахівець з організаційно-аналітичної роботи та контролю

Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка

**ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ ВУГІЛЛЯ**

Стаття присвячена особливостям проведення такої слідчої (розшукової) дії, як допит підозрюваного. Виділено основні питання та завдання, що стоять перед слідчим під

час підготовки та проведення зазначеного виду допиту. Сформульовано рекомендації щодо тактики проведення допиту підозрюваного, залежно від слідчої ситуації. Визначено важливість проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії для подальшої організації досудового розслідування незаконного видобування вугілля.

Постановка проблеми. Серед усіх слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час розслідування незаконного видобування вугілля з метою отримання доказової інформації, одне із центральних місць займає допит. На думку науковців, проведення допиту займає понад 80% робочого часу слідчих, який взагалі витрачається ними на слідчі (розшукові) дії [1, с. 4; 2, с. 358]. Як зазначає В. Ю. Шепітько, допит – одна з найскладніших слідчих дій, проведення якої вимагає від слідчого високої загальної і професійної культури, глибокого знання психології людини [3, с. 218]. Тобто, професіоналізм і майстерність слідчого, під час проведення допиту, значною мірою зумовлює якість та результативність проведення усього досудового розслідування.

Результати аналізу та узагальнення матеріалів кримінальних проваджень за фактами незаконного видобування вугілля свідчать, що розслідування зазначених злочинів викликає певні труднощі, пов'язані як із встановленням обставин діяння в цілому, так і з проведенням допиту осіб, які незаконно видобували вугілля та організовували його видобуток. Допит підозрюваного проводився в кожному кримінальному провадженні зазначеного виду злочинів, оскільки, отримувана у такий спосіб інформація є ключовим засобом формування доказової бази.

За результатами опитування працівників слідчих підрозділів Головних управлінь Національної поліції в Донецькій та Луганській областях було встановлено, що 61% з них зазнають труднощів у проведенні допиту при розслідуванні незаконного видобування вугілля та, найчастіше, використовують рекомендації щодо допиту підозрюваного, викладені у методиці розслідування злочинів проти довкілля. Таким чином, має місце неповнота допитів, що безпосередньо відображається на якості досудового розслідування незаконного видобування вугілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на розповсюдженість та важливість для досудового розслідування такої слідчої (розшукової) дії як допит, питання організації й тактики його проведення під час розслідування злочинів проти довкілля, частково були розглянуті у працях: М. О. Духна, С. О. Книженко, В. О. Коновалової, Г. А. Матусовського, А. Є. Меркурісова, О. В. Одерія, Ю. М. Туровця та інших, проте дані автори охоплювали лише окремі аспекти, які були продиктовані предметом їх дослідження. Однак, особливостям організації і тактики проведенню допиту підозрюваного при розслідуванні незаконного видобування вугілля, належної уваги приділено не було, що визначає актуальність цієї статті.

Мета статті полягає в аналізі проблем та формуванні рекомендацій щодо організації і тактики проведення допиту підозрюваного, під час розслідування незаконного видобування вугілля.

Виклад основного матеріалу. Допит – це слідча (розшукова) дія, у процесі якої слідчий отримує від підозрюваного, свідка, потерпілого, експерта відомості, які надаються в усній або письмовій формі щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження та які належить довести [4, с. 126]. Також допит представляє собою серію логічно пов'язаних між собою запитань, що ставляться слідчим у певній послідовності: хронологічній, логічній, тактичній, зворотній, психологічній [5, с. 70]. Предмет допиту утворюють обставини, які входять до предмета доказування, а також інші обставини, які можуть надати допомогу у всебічному, повному, об'єктивному здійсненні кримінального провадження та прийнятті правильного процесуального рішення [6, с. 305].

При підготовці до проведення допиту підозрюваного у кримінальному провадженні щодо незаконного видобування вугілля, слідчому необхідно враховувати, що цей вид незаконної людської діяльності, вимагає від правопорушників певних знань у галузі геології, маркшейдерської справи, а також навичок у розробці й видобутку корисних копалин. Особливу увагу, слід приділити вивченню документів, які були вилучені у підозрюваних осіб, в яких міститься інформація про його незаконну діяльність щодо видобування вугілля. Підготовка до допиту передбачає, також, вивчення особи підозрюваного, його ставлення до виконання службових обов'язків, рівень професійної підготовки, пов'язаної з видобуванням вугілля [7, с. 26].

Як показує практика, у зв'язку з відсутністю зазначеної інформації, слідчий може зіткнутися зі складнощами при вирішенні основних задач допиту: виявлення елементів складу злочину, виходячи зі слідчої інформації; встановлення елементів обстановки, способу та мотивів вчинення злочину, супутніх обставин; визначення розміру завданої шкоди; встановлення інших осіб, причетних до вчинення злочину, а також способу приховання злочину. Тому, вважаємо за доцільне залучати до проведення допиту у розслідуванні злочинів за фактами незаконного видобування вугілля спеціалістів, якими можуть виступати інженерно-технічні працівники вугільних підприємств або науково-дослідних інститутів Міністерства енергетики та вугільної промисловості України.

Зазначені спеціалісти вже на стадії підготовки до даної слідчої (розшукової) дії, можуть роз'яснити слідчому незрозумілі технічні терміни, конструктивні особливості вилучених засобів, способи вчинення злочинів, визначити черговість технічних питань, які необхідно з'ясувати та ступінь їх конкретизації.

Під час безпосередньої участі в допиті, спеціалісти можуть допомогти слідчому: інтерпретувати відомості, що повідомляються допитуваним, який

оперує у показаннях спеціальними термінами; правильно сформулювати уточнюючі та конкретизуючі питання; звернути увагу на обставини, які умисно або з незнання спотворюють допитувані; обрати точні формулювання, якіносяться до протоколу слідчої (розшукової) дії; виокремити дані, які можуть стати необхідними для проведення експертиз; запобігти наданню неправдивих показань зі спеціальних питань; об'єктивно й точно зафіксувати показання допитуваного тощо.

Результати узагальнення матеріалів кримінальних проваджень за фактами незаконного видобування вугілля свідчать, що в якості підозрюваних допитувалися особи, які були затримані працівниками Національної поліції в процесі підготовки до вчинення злочину (10 %), в момент видобування вугілля (57 %), транспортування незаконно видобутого вугілля до місця реалізації (27 %), підшукування місця реалізації незаконно видобутого вугілля (6 %).

Практика свідчить, що нерідко, на місці події вдається затримати декількох осіб, причетних до вчинення злочину. Першочерговим завданням слідчого, в даному контексті, є систематизація доказів щодо кожного підозрюваного, а також вирішення питання про послідовність допиту. Під час проведення допиту питання слідчого, повинні бути націлені на з'ясування у підозрюваної особи наступної інформації:

– *відносно обставин вчиненого злочину*: джерело надходження інформації відносно: марки вугілля, його місця залягання; наявності охорони копанки; чи вчиняв злочинець аналогічний незаконний видобуток вугілля в минулому, якщо так, то з ким, скільки разів, з якого часу та протягом якого періоду; ким та яким способом було здійснено незаконне видобування вугілля та ін.;

– *відносно незаконно видобутого вугілля та його місцезнаходження*: в якій кількості було видобуто вугілля; місця його зберігання до реалізації; кому, коли і де збувалося вугілля, в яких формах проводився розрахунок за нього; за якою ціною реалізовувалося незаконно видобуте вугілля, на яку загальну суму; місцезнаходження незаконно видобутого вугілля на момент проведення допиту та ін.;

– *відносно співучасників вчиненого злочину*: яка загальна кількість осіб займалася незаконним видобуванням вугілля, їх анкетні дані; яким чином було залучено допитуваного (інших осіб) до видобування вугілля; у яких стосунках перебуває допитуваний з іншими членами групи; хто виступив організатором вчинення злочину, яка його роль у вчиненні незаконного видобування вугілля; ким було організовано збут вугілля, хто був присутній при цьому; ким та яким чином проводився розподіл отриманих грошей між співучасниками та ін.;

– *відносно засобів та знарядь, які використовувалися злочинцями при вчиненні злочину*: які технічні засоби та пристосування використовувалися для видобування вугілля, чи було його підготовлено заздалегідь; які транспортні засоби використовувалися злочинцями (тип, марка, модель, колір, державний номер) та ін.

При цьому, тактично правильно спочатку вислухати підозрювану особу, зафіксувати її показання у протоколі, а тільки потім ставити необхідні запитання, пред'являти результати експертиз та ін. Запропонований перелік запитань не є вичерпним, але його можливо використовувати як орієнтир, та за необхідності розширювати чи скорочувати з урахуванням слідчої ситуації, особливостей допитуваної особи, та за наявності інших криміналістично значущих даних у кримінальному провадженні. Слід враховувати, що допит на початку розслідування, повинен бути найбільш об'ємним, торкатися всіх блоків злочинної діяльності, адже повторний допит з аналогічних питань, може супроводжуватися відмовою від раніше даних показань.

Проведений нами аналіз протоколів допитів підозрюваних, свідчить про те, що у 35 % випадків ними вчинялася протидія розслідуванню, у формі давання неправдивих показань (64 %), та відмови від показань (36 %).

Ефективність будь-якого допиту визначається здебільшого тактичними прийомами, якими користується слідчий. Погоджуючись з поглядами Є. П. Іщенка та О. Г. Філіпова, можна зазначити, що *тактичний прийом* це – розроблені криміналістикою і апробовані слідчою практикою оптимальні способи встановлення з допитуваним психологічного контакту, нейтралізації його негативного настрою до розслідування і чинення на нього психологічного впливу для отримання повних і достовірних показань [8, с. 528]. У ході допиту затриманого на гарячому (наприклад, на момент видобування вугілля, його транспортування чи реалізації) перевагами, які має слідчий для одержання правдивих показань, насамперед є чинник раптовості, стресова ситуація, в якій перебуває допитуваний, брак часу у допитуваного для обміркування неправдивих пояснень та обмеженість його уявлень про обсяг інформації, якою володіє слідчий.

Результати опитування працівників слідчих підрозділів Головних управлінь Національної поліції в Донецькій та Луганській областях свідчать, що при допиті підозрюваного, який дає неправдиві показання, вони застосовують наступні тактичні прийоми: а) переконання в необхідності повідомлення правдивих відомостей – 35 %; б) пред'явлення речових доказів – 28 %; в) деталізація показань з метою виявлення суперечностей – 13 %; г) проведення повторних допитів з тих самих обставин – 9 %.

Найбільшу складність становить процес одержання необхідних даних від особи, яка відмовляється давати показання. Допит вказаних осіб ускладнюється ще й тим, що найчастіше їх встановлення мало місце через деякий час після вчинення злочину. Будучи встановленими, зазначені особи використовують різноманітні хитрощі, аби уникнути відповідальності за вчинене. У зазначеній ситуації, слідчому в ході допиту з метою викриття його вини рекомендується використовувати такі тактичні прийоми: роз'яснення несприятливих наслідків відмови від давання показань; встановлення і спростування мотивів відмови від давання показань; демонстрування намірів і можливостей

слідства по збиранню, дослідженню та використанню доказової інформації (розкриття можливостей судових експертиз, пояснення планів слідчого тощо).

Результати допиту залежать від поінформованості слідчого з приводу того чи іншого факту, що встановлюється; від гостроти конфлікту, що виник між слідчим і допитуваною особою та його причин; від умов, в яких проходить спілкування з конфліктуючою особою та обстановки, що складає відповідну атмосферу, а також вміння слідчого правильно застосовувати тактичні прийоми допиту.

Висновки. Таким чином, допит підозрюваних є однією з найбільше інформативних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні незаконного видобування вугілля. Тактично правильна організація його проведення, є запорукою одержання важливої для досудового розслідування інформації про обставини щодо подій злочину, з'ясування характеру дій кожного співучасника, та даних, що мають значення для подальшого розслідування зазначеного різновиду злочину.

Перелік посилань

1. *Бахін В. П., Весельський В. К.* Тактика допиту : навч. посібник. Київ, 1997. 64 с.
2. *Салтєвський М. В.* Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ, 2005. 588 с.
3. *Шепитько Ю. В.* Теория криминалистической тактики. Харків, 2002. 349с.
4. *Блажівський Є. М., Козьяков І. М., Толочко О. М.* та ін. Актуальні питання кримінального процесу України: навч. посібник / Національна академія прокуратури України; Центр учбової літератури; за заг. ред. Є. М. Блажівського. Київ, 2013. 304 с.
5. *Порубов Н. И.* Тактика допроса на предварительном следствии. Москва, 1998. 208 с.
6. *Гончаренко В. Г., Колесник В. А.* Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник. Київ, 2013. 573 с.
7. *Марченко А. Б., Бірюков О. М., Горбаньов І. М.* Особливості виявлення та розслідування незаконного видобування вугілля: метод. рекомендації / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ, 2009. 40 с.
8. *Иценко Е. П., Филипов А. Г.* Криминалістика: учебник. Москва, 2007. 743 с.

ОСОБЕННОСТИ ДОПРОСА ПОДОЗРЕВАЕМОГО ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ НЕЗАКОННОЙ ДОБЫЧИ УГЛЯ

О. И. Ревенко

Статья посвящена особенностям проведения такого следственного (розыскного) действия, как допрос подозреваемого.

Автором обобщены научные криминалистические исследования по расследованию экологических преступлений. С учетом теоретических основ обозначенных в литературе, а также данных проведенного исследования, выделены основные задачи, которые стоят перед следователем во время подготовки и проведения допроса подозреваемого при расследовании незаконной добычи угля. Определен круг вопросов нацеленных на выяснение

у подозреваемого информации, которая составляет сущность доказательств в отношении каждого лица, причастного к совершению незаконной добычи угля.

Анализ и обобщение материалов уголовных производств по фактам незаконной добычи угля позволило сделать вывод, что допрос подозреваемого, как отдельное следственное (розыскное) действие, имеет ярко выраженный ситуационный характер. Рассмотрены формы совершения противодействия расследованию во время допроса подозреваемых, а именно: дача ложных показаний и отказ от дачи показаний.

Сформулированы рекомендации по тактике допроса подозреваемого во время наиболее сложной ситуации (отказ от дачи показаний). В данной ситуации, следовательно в ходе допроса с целью установления причастности подозреваемого к совершению преступления рекомендуется использовать следующие тактические приемы: разъяснение неблагоприятных последствий отказа от дачи показаний; установление и разъяснения несостоятельности мотивов отказа от дачи показаний; демонстрация намерений и возможностей следствия по собиранию, исследованию и использованию доказательственной информации. Результаты допроса зависят от осведомленности следователя; от остроты конфликта, возникшего между следователем и допрашиваемым лицом и его причин; от условий, в которых будет проходить общение с конфликтующим лицом, а также умение следователя правильно применять тактические приемы допроса.

В заключении автором отмечено, что допрос подозреваемого является одним из самых информационно емких следственных (розыскных) действий при расследовании незаконной добычи угля. Тактически правильная организация его проведения является залогом получения важной для досудебного расследования информации об обстоятельствах совершенного преступления, выяснения характера действий каждого соучастника и данных, имеющих значение для дальнейшего расследования указанного вида преступления.

FEATURES OF THE INTERROGATION OF A SUSPECTED THE INVESTIGATION OF ILLEGAL COAL MINING

O. Revenko

The article is devoted to features of the investigative actions as the interrogation of the suspect.

The author has done the significant work on the generalization of scientific research on criminalistic investigations of ecological crimes. Giving the theoretical basis on the interrogation of the suspect, described in the literature, and based on the data of the study are highlighted the main problem faced on investigators during the preparation and conducting of this type of interrogation during the investigation of illegal coal mining. Are issues determined and aimed at ascertaining the suspect of information that classifies the evidence for each person involved in illegal coal mining.

Analysis and generalization of materials of criminal cases of illegal coal mining make it possible to conclude that the interrogation of the suspect as a separate investigative action has a distinct situational. Committing forms of counteraction way are considered to investigate during the interrogation of suspects, namely false testimony and refusal of it.

Recommendations regarded the tactics of the interrogation of the suspect in the most difficult situations (refusal to give evidence). In this situation, the investigator during interrogation for the purpose of expose his guilt, is recommended to use the following tactics: clarification of the adverse effects of refusal to give evidence; establish and rebuttal grounds for refusing to give evidence; demonstrating the intentions and capabilities of the investigation for the collection, researching and using evidential information (disclosure capabilities of judicial examination, investigating explanations of plans, etc.). The results of the interrogation depends on the awareness of the investigator; the severity of the conflict that arises between the investigator and the inter-

rogated the person and its causes; the conditions under which communication will take place with the conflicting person and investigator's skills to apply properly the interrogation tactics.

In the conclusion, the author has carried on that the interrogation of the suspects is one of the most informational investigative techniques of illegal coal mining. The conducting which is tactically proper organized is the key to obtain the important information for the preliminary investigation on about the circumstances of the crime, to ascertain the nature of the actions of each accomplice and data relevant for the further investigation of the crime.

УДК 343.982.4

С. М. Кірізлєєв
здобувач кафедри криміналістичних експертиз

Навчально-науковий інститут № 2
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ НА КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ

У статті розроблено криміналістичну класифікацію протиправних посягань на культурні цінності. Створена тим самим своєрідна система елементів дасть можливість визначити : специфіку криміналістичної характеристики окремих видів розглянутих кримінальних правопорушень; загальні і ситуаційно обумовлені обставини, що підлягають доказуванню; характерні для певних видів слідчі ситуації; рекомендації, щодо здійснення розслідування, з урахуванням специфіки таких ситуацій та характерних для них завдань; напрями, засоби, методи, технології виконання відповідних завдань у послідовній адекватності практичним потребам.

Практичне значення розробленої класифікації слугує вказівником необхідності попереднього розпізнавання, а потім і доказування, до якої категорії досліджуваних правопорушень віднести розслідуване діяння, а також виконання інших завдань в процесі доказування в кримінальному провадженні.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності методики розслідування кримінальних правопорушень певною мірою залежить від їх правильної криміналістичної класифікації.

Мета статті – розроблення криміналістичної класифікації протиправних посягань на культурні цінності. У цій публікації ми не ставимо мету дослідити саме поняття класифікації, так як це питання детально досліджено в криміналістичній літературі [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання криміналістичної класифікації злочинів у своїх роботах досліджували такі українські та російські вчені, як В. П. Бахін, О. М. Васильєв, В. К. Гавло, В. Г. Лукашевич, В. О. Образцов, В. Б. Щур, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та ін.

Слід зазначити, що кримінально-правова класифікація з метою вдосконалення окремих методик розслідування, повинна доповнюватися криміналі-